

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Agressie en doodsdrijf bij Freud en Szondi

Bespreking van

Jens De Vleminck (2013). *De schaduw van Kaïn — Freuds klinische antropologie van de agressiviteit*. Leuven: Universitaire Pers Leuven. ISBN 978 9 058 67956 3, 263 pp., € 39,50

HARRY STROEKEN

De schaduw van Kaïn is een zeer gedegen studie van agressiviteit bij Freud; zijn hele oeuvre wordt met betrekking tot deze thematiek geanalyseerd. Deze studie staat in een Vlaamse traditie van nauwgezette Freudlezing, ook van diens metapsychologische geschriften. Freud had zijn neiging tot speculeren bewust onderdrukt en pas op zijn oudere dag weer de vrije teugel gegeven. Het omstreden begrip 'doodsdrijf' wordt door De Vleminck nauwgezet besproken. (Zie ook De Vleminck 2014.)

Echter, Freud kan De Vleminck niet overtuigen en daarom voegt hij een laatste hoofdstuk toe over een auteur wiens uiteenzettingen over agressie hem meer aanspreken, namelijk Szondi, die in zijn theorie onder andere ook zijn ervaringen in het concentratiekamp Bergen-Belsen heeft verwerkt. De Vleminck schrijft:

«In dit hoofdstuk willen we aantonen dat de Oedipus-mythe ontoereikend is om één van de meest problematische aspecten van de menselijke existentie te doorgronden, met name de agressiviteit. Freud reduceert de menselijke agressiviteit eenzijdig tot seksuele agressie en begrijpt haar exclusief aan de hand van de lotgevallen van het sadisme en/of de doodsdrijf. In dit [laatste; HS] hoofdstuk argumenteren we dat een meer genuanceerd psychoanalytisch begrip van menselijke agressiviteit mogelijk is» (p. 190).

Szondi legt meteen zijn kaarten op tafel: *«Kaïn regeert de wereld. Zij die daaraan twijfelen, raden wij aan om de wereldgeschiede-*

nis te lezen» (p. 197). Kaïn en Abel huizen in ieder individu. Szondi komt tot acht essentiële wortels of radicalen van het menselijke *Schicksal*. «Het conflict dat de aanvalsneuroticus in het Kaïn-complex onbewust bezighoudt, is dat van de tegenstelling tussen de liefde voor de Vader en de agressie tegenover zijn, door de Vader wél erkende, broer» (p. 203). «Szondi's introductie van de paroxysmale drift in de context van de mythe van Kaïn en Abel kan zonder twijfel een nieuw perspectief bieden op het psychoanalytische vraagstuk van de menselijke agressiviteit» (p. 204) (zie ook Geyskens 2014a en b). Dit andere perspectief werpt bijvoorbeeld ook nieuw licht op een gevalsstudie als de Rattenman. Deze is «een kleine Kaïn bij wie opgekropte, ruwe affectiviteit tot uitbarsting komt in een «wilde woede» (*Genesis 4:5*)» (p. 206).

«De vanzelfsprekendheid waarmee het Oedipus-complex naar voren wordt geschoven als de sleutel tot het begrijpen van het «raadsel van de sfinx», heeft geleid tot een exclusief seksuele interpretatie van de menselijke agressiviteit [bij Freud, HS]. Een alternatieve en complementaire mythe die leidt tot een meer genuanceerde interpretatie, is de mythe van Kaïn en Abel» (p. 209).

Mij viel de lectuur van dit boek niet altijd gemakkelijk; het vraagt grote concentratie en aandacht. Het theoretische niveau is hoog. Het was voor mij vaak moeilijk een verband te zien met de concrete mensen die ik zie in de spreekkamer.

Literatuur

- DE VLEMINCK, J. (2014a). Een kleine genealogie van de doodsdrijf. *Tijdschrift voor Psychoanalyse*, 20, 23-36.
- DE VLEMINCK, J. (2014b). Freuds doodsdrijf: metapsychologie en kliniek. *Tijdschrift voor Psychoanalyse*, 20, 97-108.
- GEYSKENS, T. (2014). Agressie bij verstandelijk gehandicapten — Een szondiaans perspectief. *Tijdschrift voor Psychoanalyse*, 20, 177-187.